

Nr 23

Socialutskottets betänkande i anledning av motion om viss statistik inom socialvården.

I motionen 1971: 188 av herr Ringaby (m) yrkas att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte ålägga kommunerna att föra en adekvat statistik om socialhjälpens orsaker i syfte att underlätta socialpolitiska åtgärder.

Motionären hänvisar beträffande motivering för yrkandet till motionen 1971: 189 av honom om åtgärder mot alkohol- och narkotikamissbruket. I denna motion anges att antalet socialhjälpstagare ökat från ca 275 000 år 1965 till ca 400 000 år 1969. Motionären säger härom att även om kommunerna inte redovisar någon statistik på orsakerna till socialhjälp kan man nog utgå från att alkoholismen är en bidragande orsak till denna ökning av hjälpbehövande. En förbättrad kommunal statistik på detta område är absolut nödvändig om rätta åtgärder skall kunna vidtas, hävdar motionären. Motionen 1971: 188 syftar således till att socialhjälpstatistiken skall vara så utformad att den kan ge indikationer om att åtgärder i förekommande fall kan behöva vidtas på något visst område.

Gällande bestämmelser m. m.

Enligt 1 § *lagen (1936: 56) om socialregister* skall i varje kommun av socialnämnden eller annat kommunalt organ, som kommunen därtill utser, föras ett register (socialregister) över hjälpverksamheten inom kommunen. Enligt 7 a § nämnda lag skall det registerförande organet avge statistiska uppgifter ur registret jämlikt de föreskrifter, som Kungl. Maj:t låter utfärda.

Bestämmelser om avlämnande av statistiska uppgifter har senast meddelats i *kungörelsen (1968: 492) om socialvårdsstatistiska uppgifter från kommun m. fl.* Enligt denna kungörelse åligger det kommun att till statistiska centralbyrån (SCB) avlämna dels årligen för nästföregående kalenderår statistiska uppgifter angående socialhjälp m. m., dels ock, efter anmaning, sådana uppgifter som erfordras för särskilda statistiska undersökningar på socialvårdens område. Formulär för statistiken fastställs av SCB efter samråd med socialstyrelsen och efter hörande av Svenska kommunförbundet.

Årsstatistiken över socialhjälp publiceras av SCB dels med prelimi-

nära uppgifter i serien Statistiska meddelanden, dels med slutliga och mera specificerade uppgifter i årsboken Socialvården i serien Sveriges officiella statistik. Statistiken över socialhjälp, som omfattar uppgifter om samtliga hjälpfall, utgör dels en totalbearbetning och dels, i fråga om den mera ingående analysen av materialet, en urvalsbearbetning omfattande vart femte fall. I totalbearbetningen redovisas antalet hjälpfall med fördelning på olika familjetyper, antalet hjälpta personer samt hjälpens värde. I urvalsbearbetningen lämnas för de enskilda hjälpfallen dels uppgifter om huvudpersonen, dels uppgifter om hjälpens beskaffenhet, varaktighet och värde. Materialet redovisas efter riksområden och län med vissa fördelningar på landsbygd och städer.

Till komplettering av årsstatistiken har *speciella undersökningar* av olika slag förekommit. Vissa har omfattat hela landet, såsom 1959 års socialhjälpundersökning, publicerad år 1961 i Sveriges officiella statistik, Socialvård. Andra har avsett enskilda kommuner och har haft en mer eller mindre bred uppläggning.

En omfattande kartläggning och analys av socialhjälp år 1967 har gjorts inom socialdepartementet och publicerats i betänkandet »Socialhjälp i län och kommuner 1967» (stencil S 1969: 9). För denna kartläggning har använts årsstatistiken från kommunerna, annan statistik samt särskilda undersökningar. Betänkandet innehåller ett avsnitt om orsaker till socialhjälpbehoven (s. 9). Där sägs bl. a. följande.

Försök att fastställa orsaker till socialhjälpbehoven innebär stora svårigheter. I den mån sådana redovisningar förekommit i den löpande statistiken har man fått nöja sig med att ange någon omständighet i den aktuella hjälpsituationen, som för bedömaren framstått såsom den kanske viktigaste och mest omedelbara anledningen till hjälpbehovet. De komplexa individuella orsakssammanhangen har i sådana redovisningar gått förlorade och det har ännu mindre varit möjligt att beakta de sociala och samhällsekonomiska faktorer, som haft samband med de individuella hjälpbehoven. Även de orsaker som redovisats har haft ett skiftande informativt värde från ganska objektiva till diffusa och starkt värdebetonade beskrivningar. Den äldre fattigvårdsstatistiken, som innehöll redovisning av »orsaker till understödsbehovet» kan här tjäna som exempel. Statistiken upptog som orsaker sjukdom, otillräcklig arbetsförmåga, arbetslöshet, dryckenskap, lättja och liknöjdhet, talrik familj, den försörjningspliktiges död, den försörjningspliktiges avvikande samt »andra orsaker».

Denna »orsaksstatistik» utmönstrades redan under fattigvårdslagens tid (1938) och har inte fått någon förbättrad och moderniserad efterföljare i socialhjälpstatistiken. Vissa kommuners socialhjälpstatistik innehåller emellertid redovisningar av anledningarna till socialhjälpbehoven hos kommunens socialhjälpfall.

Som mera vanliga orsaker till socialhjälp nämns i betänkandet arbetsförmåga och arbetslöshet.

Sedan år 1968 samarbetar socialdepartementet med SCB om en un-

dersökning rörande personer med socialhjälp i maj månad 1968 (1968 års socialhjälpundersökning).

Undersökningen syftar till att kartlägga socialhjälpstagargruppens sammansättning, att redovisa de olika faktorer som kan ha betydelse för behovet av socialhjälp samt att belysa samspelet mellan socialhjälp och samhällets övriga stödåtgärder.

Undersökningen omfattar 200 kommuner.

Förutom uppgifter från socialnämnderna om socialhjälpförhållandena ingår uppgifter om de i undersökningen ingående socialhjälpfallen från försäkringskassa, arbetsförmedling, erkänd arbetslöshetskassa, nykterhetsnämnd och barnavårdsnämnd.

Insamlingen av undersökningsmaterialet avslutades i januari 1969. Efter ett omfattande kompletteringsarbete är undersökningen f. n. föremål för bearbetning. Redovisningen kommer bl. a. att omfatta vissa jämförelser med 1959 års undersökning och beräknas föreligga under hösten 1971.

Den år 1968 tillsatta *socialutredningen* — som har i uppdrag att göra en allmän översyn av den sociala vårdlagstiftningen — har bl. a. att behandla frågor om socialstatistiken. I direktiven för utredningen (se riksdagsberättelsen S 1969: 29) sägs bl. a. följande.

I anslutning till frågan om nämndorganisationen bör lagen om socialregister ses över. Det bör prövas om lagstiftning på området allttjämt behövs. Innehållet i och uppläggningsen av socialregistren måste nu bedömas från andra utgångspunkter än då lagen tillkom år 1936. Det är angeläget att skapa en socialstatistik och övrig information som allsidigt belyser socialpolitikens innebörd och verkningar. Nya tekniska möjligheter har skapats genom datatekniken.

Remissyttranden

Yttranden över motionen har inhämtats från socialstyrelsen, statistiska centralbyrån och Svenska kommunförbundet.

Socialstyrelsen påpekar att inom Svenska kommunförbundet pågår arbete med ett system för informationsbehandling inom socialvårdsområdet. Vidare nämner socialstyrelsen att den kommer att ta initiativ till försöksverksamhet med viss statistik beträffande narkotikamissbruk. Socialstyrelsen anför slutligen att i avvaktan på resultatet av pågående utredningar och försök finns knappast anledning att meddela kommunerna mera detaljerade anvisningar än som kan ges med stöd av gällande författningar.

Statistiska centralbyrån (SCB) anför bl. a. följande.

Det är önskvärt med en utbyggnad av statistiken över socialhjälp med en redovisning av hjälpbehovets orsaker. Verket vill emellertid framhålla att för det sociala området i dess helhet finns behov av att utforma ett antal olika indikatorer ägnade att belysa såväl snabba som mer långsamma utvecklingsförlopp i samhället. Dessa indikatorer skulle

då bl. a. kunna ge impulser såväl till fördelningen på kort sikt av socialvårdande insatser i samhället som till mer långsiktigt verkande förändringar i den ram inom vilken socialvården arbetar. På sikt krävs emellertid också en utbyggnad av en åtgärds- och resultatstatistik för att dels få ett mått på mängden och inriktningen av insatta åtgärder och resurser och dels på effekten av dessa insatser. SCB vill här framhålla att verket f. n. driver ett flertal utvecklingsprojekt inom den sociala statistiken med ovan skisserad inriktning.

Det bör emellertid kraftigt understrykas att det är förenat med betydande svårigheter att upplägga en adekvat statistik av den art motionären efterlyser. Orsakssambanden som skall redovisas är nämligen som regel mycket komplexa och därför svåra att t. ex. hänföra till en enda eller ett fåtal faktorer.

För att tränga under ytan och få en bild av orsakssammanhagen — dessa är som ovan antytts komplicerade eftersom olika faktorer samverkar eller motverkar varandra i förloppet — krävs specialundersökningar.

Det stöter således på avsevärda problem att utforma och genomföra ett registreringsförfarande som är tillräckligt likformigt och invändningsfritt för att kunna ge en tillräckligt bärande grund för olika socialpolitiska åtgärder såväl på mikro- som makroplanet. Det behövs ett omfattande utredningsarbete för att analysera frågan. SCB driver olika projekt för utveckling av statistiken på det sociala området. I dessa ingår som angelägna delar bl. a. en behandling av de problem som berörs i det föregående.

Beträffande narkotikamissbruket vill SCB framhålla att en samlad belysning av detta nya och uppenbarligen växande samhällsproblem ter sig mycket angelägen. Verket överväger att i sin anslagsframställning för budgetåret 1972/73 begära medel för utvecklingsarbete vad gäller statistik inom detta område.

Svenska kommunförbundet erinrar om att inom statistiska centralbyrån pågår utredningsarbete för översyn av socialstatistiken. Förbundet nämner vidare att det för närvarande överarbetar ett socialt informationssystem i vars utveckling förbundet deltagit och som används i Göteborg. Förbundet anför att då utvecklingsarbeten på området pågår, finner förbundet inga skäl föreligga för att kommunerna genom lagstiftning åläggas att föra en orsaksstatistik avseende det sociala utrednings- och behandlingsarbetet.

Utskottet

I syfte att socialhjälpstatistiken skall utgöra ett bättre underlag för socialpolitiska åtgärder yrkas i motionen 1971:188 att socialhjälpstatistiken hos kommunerna skall innefatta statistik om orsakerna till att socialhjälp utgått.

Utskottet delar uppfattningen att det vore värdefullt att ha tillgång

till närmare redovisningar av orsakerna till behov av socialhjälp. Det vorc även önskvärt med åtgärds- och resultatstatistik inom socialvården, som belyser mängden och inriktningen av insatta åtgärder och som ger information om effekten av insatserna.

För att den löpande statistiken skall bli ett bättre hjälpmedel inom det sociala arbetet bedriver statistiska centralbyrån utvecklingsarbete på området. Centralbyrån har i remissyttrande framhållit de stora svårigheter som dock föreligger när det gäller att lägga upp en statistik angående orsaker till socialhjälp med hänsyn till att orsakssambanden som regel är mycket komplicerade. Centralbyrån har i stället framhållit specialundersökningar som ett hjälpmedel till att få socialhjälpens närmare belyst. Sådana undersökningar har också kommit till stånd genom initiativ av socialdepartementet — »Socialhjälpens i län och kommuner 1967» och den ännu inte färdigbearbetade »1968 års socialhjälpundersökning».

Även inom Svenska kommunförbundet pågår utvecklingsarbete på området. Förbundet har med hänsyn till detta utvecklingsarbete och utvecklingsarbetet hos statistiska centralbyrån inte funnit anledning biträda motionen. Samma inställning har intagits av socialstyrelsen.

Socialutredningen har bl. a. i uppdrag att behandla socialstatistiken. I direktiven för utredningen har framhållits det angelägna i att en socialstatistik m. m. tillskapas som allsidigt belyser socialpolitikens innebörd och verkningar. Utredningsarbetet skall således ges en inriktning som synes överensstämma med motionens syfte. Med hänsyn härtill och till det utvecklingsarbete som pågår för att förbättra den löpande socialstatistiken är det enligt utskottets mening inte påkallat med något riksdagens initiativ på området. Motionen bör därför inte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottet hemställer

att motionen 1971: 188 inte föranleder någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 11 maj 1971

På socialutskottets vägnar

GÖRAN KARLSSON

Närvarande: herrar Karlsson i Huskvarna (s), Svensson i Kungälv (s), Hamrin (fp), Dahlberg (s), fru Skantz (s), herrar Larsson i Öskevik (c), Persson i Stockholm (s), fru Sigurdsen (s)*, herrar Åkerlind (m), Andreasson (c)*, fru Marklund (vpk), herrar Bengtsson i Göteborg (c), Nisser (m)*, Romanus (fp) och Nilsson i Växjö (s).

* Ej närvarande vid betänkandets justering.

